

TALABALARDA INGLIZ TILI O'QITISHDA INTERFAOL TA'LIM, UNING SHAKLLARI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH.

Abdimurodova Shaxnoza Anvar qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta o'qituvchisi.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada talabalarda ingliz tili o'qitishda interfaol ta'lim, uning shakllari va samaradorligini oshirish jarayoni haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar. *Chet tillari, oliygoh, an'anaviy dars, xorijiy tillar, ta'lim metodlari, Blum taksonomiyasi, ta'lim, talaba.*

“Chet tillari bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga erishgan maktablar uchun Prezident sovrini ta'sis etiladi” — Shavkat Mirziyoyev. Darhaqiqat, chet tilini rivojlantirish orqali dunyo tan olgan davlatlar standartiga javob bera oladigan maktab dars, darslik yaratish biz pedagogiklarning vazifamizdir. Quvonarlisi, ingliz tilida biyron so'zlasha oladigan lar maktabning birinchi sinfidayoq topilayotgani, tizimda ingliz tili mutaxassislarning ko'p mehnati singayotganidan dalolatdir. Ayniqsa, chet tilida xalqaro darajalarga erishayotgan o'quvchilar safi kundan kunga ko'payib bormoqda. Shuningdek, milliy oliygoharimizdan tashqari dunyoning top 1000 talikka kirgan universitetlarga bir o'quvchining yettitadan ortig'iga talaba bo'layotgani ham bizni quvontiradi. Darvoqe, fanni o'zlashtirish biroz murakkab jarayon. O'zga tilni o'z tilidek mukammal o'zlashtirishda esa pedagogning mahoratiga bog'liq. Bunda yangi pedagogik uslublardan foydalanish ham muhim ham samaralidir. An'anaviy darsdan ko'ra o'quvchi yangi texnologiyalardan foydalanib o'tilgan darsda o'zlashtirish ko'rsatkichi yuqori bo'ladi. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng, chet tillarini o'rgatishga qiziqish oshdi va yoshlar uchun ko'plab imkoniyatlar yaratib berildi. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov aytganlaridek, “Hozirgi paytda xorijiy tillarni o'rgatishga yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda. Bu ham albatta, bejiz emas. Bugun jahon hamjamiyati o'ziga munosib o'rin egallashga intilayotgan mamlakatlarimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda o'z buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni mukammal bilishning ahamiyatini baholashning hojati yo'qdir”. Ushbu fikrlarning mantiqiy davomi sifatida 2012 yil 10 dekabrda qabul qilingan “Chet tillarini” o'rgatish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida”gi Prezident Qarori chet tillarini o'rganish imkoniyatlarini kengaytirdi.

Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o'qituvchilari

dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar. Interfaol usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Bu masalada amerikalik psixolog va pedagog B.Blum bilish va emotsional sohalaridagi pedagogik maqsadlarning taksonomiyasini yaratgan. Uni Blum taksonomiyasi deb nomlanadi. (Taksonomiya-borliqning murakkab tuzilgan sohalarini tasniflash va sistemalashtirish nazariyasi). U tafakkurni bilish qobiliyatlari rivojlanishiga muvofiq ravishdagi oltita darajaga ajratdi.

Metod o'quvchilar tomonidan yangi g'oyalarning o'rtaga tashlanishi uchun sharoit yaratib berishga xizmat qiladi. Har bir 5 yoki 6 nafar o'quvchilarni o'z ichiga olgan guruhlariga 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim bo'lgan turli xil topshiriq yoki ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy hal etilgach, bu haqida guruh a'zolaridan biri axdorot beradi. Guruh tomonidan berilgan axborot (topshiriq yoki ijodiy vazifaning yechimi) o'qituvchi va boshqa guruhlar a'zolari tomonidan muhokama qilinadi va unga baho beriladi. Mashg'ulot yakunida o'qituvchi berilgan topshiriq yoki ijodiy vazifalarning yechimlari orasida eng yaxshi va o'ziga xos deb topilgan javoblarni e'lon qiladi. Mashg'ulot jarayonida guruhlar a'zolarining faoliyatlari ularning ishtiroklari darajasiga ko'ra baholab boriladi.

"6x6x6" METODI "6x6x6" metodi yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar o'quvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali ma'lum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruhlarining har bir a'zosi imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. Bu metod asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har birida 6 nafardan ishtirokchi bo'lgan 6 ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rtaga tashlangan muammoni muhokama qiladi. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach o'qituvchi 6 ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangidan shakllangan guruh a'zolari o'z jamoadoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar. "6x6x6" metodining afzallik jihatlari quyidagilardir:

- guruhlarining har bir a'zosining faol bo'lishiga undaydi;
- ular tomonidan shaxsiy qarashlarning ifoda etilishini ta'minlaydi;
- guruhning boshqa a'zolarining fikrlarini tinglay olish ko'nikmalarini hosil qiladi;
- ilgari surilayotgan bir necha fikrni umumlashtira olish, shuningdek, o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi.

Eng muhimi, mashg'ulot ishtirokchilarining har bir qisqa vaqt (20 daqiqa) mobaynida ham munozara qatnashchisi, ham tinglovchi, ham ma'ruzachi sifatida

faoliyat olib boradi. Ushbu metodni 5, 6, 7 va 8 nafar o'quvchidan iborat bo'lgan bir necha guruhlarda qo'llash mumkin. Biroq yirik guruhlar o'rtasida "6x6x6" metodi qo'llanilganda vaqtni ko'paytirishga to'g'ri keladi. Chunki bunday mashg'ulotlarda munozara uchun ham, axborot berish uchun birmuncha ko'p vaqt talab etiladi. So'z yuritilayotgan metod qo'llanilayotganda mashg'ulotlarda quruhlar tomonidan bir yoki bir necha mavzuni qilish imkoniyati mavjud.

"6x6x6" metodidan ta'lim jarayonida foydalanish o'qituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarni maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega bo'lishni talab etadi. Guruhlarning to'g'ri shakllantirilmagani topshiriq yoki vazifalarning to'g'ri hal etilmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Bu metod yordamida mashg'ulotlar quyidagi tartibda tashkil etiladi:

1. O'qituvchi mashg'ulot boshlanishidan oldin 6 ta stol atrofiga 6 tadan stol qo'yib chiqadi.

2. O'quvchilar o'qituvchi tomonidan 6 ta guruhga bo'linadi. O'quvchilarni guruhga bo'lishda har o'rindiqni nomlab, nomlangan varaqchalarni olganlar o'z o'rinlariga joylashadilar.

3. O'quvchilar joylashib olganlaridan so'ng o'qituvchi mashg'ulot mavzusini e'lon qiladi va guruhlarga muayyan topshiriqlarni beradi. Ma'lum vaqt belgilanib, munozara jarayoni tashkil etiladi.

4. O'qituvchi guruhlarning faoliyatini kuzatib boradi, kerakli o'rinlarda guruh a'zolariga maslahatlar beradi, yo'l-yo'riqlar ko'rsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning to'g'ri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan so'ng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini so'raydi.

5. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, o'qituvchi guruhlarni qaytadan shakllantiradi.

Qaytadan shakllangan guruhlarning har birida avvalgi 6 ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangidan shakllangan guruh a'zolari o'z jamaodoshlariga guruhi tomonidan muammo yechimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va mazkur yechimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

Ingliz tilini o'qitishda interfaol ta'lim, talabalarga qiziqish va ishtirokchilikni oshirish, o'rganish jarayonini ko'paytirish va o'zlashtirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning bir qator shakllari mavjud va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin.

1. Murabbiy va talaba aloqasi: Interfaol ta'limda murabbiylar va talabalar orasidagi mijozlik, hamkorlik va qo'llab-quvvatlash o'rniga tashvish, nifq va tartibsizlik bo'lishi talab qilinadi. Murabbiylar talabalarga aloqani oshirish uchun

murabbiy-talaba oralig'idagi kommunikatsiya va qo'llab-quvvatlashning eng yaxshi usullaridan foydalanish zarur.

2. Interaktiv dars usullari: Traditsionallikni qoldirish va talabalarning ishtirokining darajasi oshirilgan interaktiv dars usullaridan foydalanish samarador bo'ladi. Misol uchun, dars paydo bo'lgach o'qituvchi talabalarga savollar berasin va ularga amaliy mashg'ulotlar berilsin. Interaktiv darslar o'quvchilarning ishtirokini oshiradi, ular orasidagi aloqani kuchaytiradi va o'qitish jarayonini kuchaytiradi.

3. Ishbilarmonlik va jamoatchilik: Interfaol ta'limda ishbilarmonlikni va jamoatchilikni oshirish muhim hisoblanadi. Talabalar guruh ishida ishlaganligi uchun ma'naviy dunyosini tajribalashadi va guruhdagi har bir o'quvchi o'z hissasi va kimyoqarar tajriba bilan qat'iylik bilan ta'minlanishi kerak.

4. O'z-o'zini baholash: Talabalarga o'z-o'zlarini baholash imkonini berish interfaol ta'limning asosiy qismi. Talabalar o'quv jarayonida maqsadlarini, ma'lumotlarini va tajrobalarini qismlarga bo'lib tahlil qilishi, o'z original fikrlarini bayon qilishi, tanqidiy fikrlash va muhokama qilish imkonini berishi kerak.

5. Texnologik vositalardan foydalanish: Texnologiya interfaol ta'limning samaradorligini oshirishga yordam berishi mumkin. Talabalar uchun interaktiv uyg'unliklar, taqdimot dasturlari, qulay darsliklar, veb-saytlardan foydalanish, tele-va videokonferentsiyalar qo'llash kuchaytirilgan interfaol ta'limning vositalariga misoldir.

Interfaol ta'limning bu shakllari va vositalari talabalarning o'zlashtirish darajasini oshiradi, qiziqtirishni oshiradi va o'rganish samaradorligini oshiradi. Talabalar ko'proq ishtirok etish, fikr bildirish va o'zining o'zlashtirishini mustahkamlashtirish uchun interfaol ta'lim usullaridan foydalanishga tartib yaratishdan foydalanishga unday bo'lishadi.

Interfaol ta'lim deganda o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb qiladigan o'qitish usuli tushuniladi. Ingliz tilini o'rgatish haqida gap ketganda, interfaol usullar talabalarning faolligini va tilni o'zlashtirishini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Quyida interaktiv ta'lim orqali ingliz tilini o'rgatish samaradorligini oshirishi mumkin bo'lgan ba'zi shakl va strategiyalar keltirilgan:

1. Guruh muhokamalari: Talabalarni kichik guruhlarda mavzularni muhokama qilishga undash, faol ishtirok etish va fikr almashishga yordam berish. Bu ularning gapirish va tinglash qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi.

2. Rol o'ynash: Talabalarga turli rollarni tayinlang va ularni real hayotiy vaziyatlarda rol o'ynashga majbur qiling. Bu ularga til ko'nikmalarini mazmunli kontekstda mashq qilish imkonini beradi va muloqot qobiliyatlarini oshiradi.

3. Multimedia resurslari: O'quv jarayonini yanada qiziqarli va qiziqarli qilish uchun audio va video materiallar, onlayn platformalar va interaktiv til o'rganish ilovalaridan foydalaning.

4. Gamifikasiya: Ingliz tilini qiziqarli va interaktiv o'rganish uchun darslarga ta'limiy o'yinlar va viktorinalarni qo'shing. Bu o'quvchilarni rag'batlantirishi va tilni eslab qolishlarini kuchaytirishi mumkin.

5. Virtual reallik (VR): VR texnologiyasidan til o'rganish tajribasini yaratish uchun foydalaning. Talabalar virtual muhitni o'rganishi, ona tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot qilishi va real stsenariylarda til ko'nikmalarini mashq qilishi mumkin.

6. Loyihaga asoslangan ta'lim: Talabalardan ingliz tilida tadqiqot olib borish, hamkorlik qilish va ma'lumot taqdim etishni talab qiladigan loyihalarni tayinlang. Bu tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va tilni bilishga yordam beradi.

7. Asl materiallar: O'quvchilarni ingliz tilidan haqiqiy foydalanishga o'rgatish uchun gazeta, jurnal va adabiyot kabi asl materiallar bilan tanishtiring. Bu ularning o'qishni tushunish va so'z boyligini yaxshilashga yordam beradi.

8. Tengdoshlarning o'zaro ta'siri: Talabalarni birgalikda ishlashga, juftlik yoki guruh faoliyatida qatnashishga va bir-birlari bilan fikr bildirishga undash. Bu hamkorlikda o'rganish muhitini rivojlantiradi va ularning til ko'nikmalarini oshiradi.

Ushbu interaktiv strategiyalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar faol ishtirok etish va ingliz tilida tilni rivojlantirishga yordam beruvchi dinamik va jozibador o'quv muhitini yaratishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bekmuratova U. B. "Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish" mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil Отабоева, М. Р. Чет tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va uning samaradorligi

2. М. Р. Отабоева. — Текст: непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2017. — № 4.2 (138.2). — С. 36–37. — URL: <https://moluch.ru/archive/138/39058/> (дата обращения: 27.04.2020)

3. N. Q. Xatamova, M.N.mirzayeva. "INGLIZ TILI DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN INTERFAOL USULLAR" (uslubiy qo'llanma), Navoiy, 2006, 40 bet.

4. M. Xoldorova, N. Fayziyeva, F. Rixsittilayeva. "CHET TILINI O'QITISHDA YORDAMCHI VOSITALARDAN FOYDALANISH". Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005

